

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Του κ. Γρηγ. ΓΚΙΖΕΛΗ

Αρκετά χρόνια μετά την εμφάνιση του φαινομένου της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης πολιτικοί αναλυτές, οικονομολόγοι, ιστορικοί, και ανώτερα διοικητικά στελέχη διεθνών επιχειρήσεων εξακολουθούν να υποστηρίζουν ότι η ανθρωπότητα μετατρέπεται σε ένα παγκόσμιο χωριό με κύριο χαρακτηριστικό της την πολιτισμική ομοιογένεια. Κινητήριοι μοχλός στη διαδικασία της ομοιογένειας θεωρήθηκαν οι χώρες που ελέγχουν το παγκόσμιο κεφάλαιο και πιο συγκεκριμένα οι χώρες του βιομηχανικού Βορρά όπως είναι γνωστές.

Οι πολιτικοί αναλυτές έχουν δώσει έμφαση στην οικονομική διάσταση της παγκοσμιοποίησης καταγράφοντας ορισμένα χαρακτηριστικά όπως την ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου, που διευκολύνθηκαν από την πτώση των ιδεατών εμποδίων των κρατικών συνόρων. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση της καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Κολούμπια Saskia Sassen¹ ότι η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε «οικονομικές υπηκοότητες» που δεν αναφέρονται σε άτομα αλλά σε επιχειρήσεις παγκόσμιας εμβέλειας και γι' αυτό υπερισχύουν των επιμέρους κυβερνήσεων. Στον οικονομικό τομέα εμπίπτουν και οι τεχνολογικές εξελίξεις, οι οποίες μείωσαν σημαντικά το χρόνο της επικοινωνίας μεταξύ ατόμων και λαών. Το τελευταίο χαρακτηριστικό θεωρήθηκε και ο βασικός παράγοντας της πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης με κύριο στοιχείο τη μαζική κουλτούρα αμερικανικής προέλευσης, της McWorld όπως ονομάστηκε.

Σύμφωνα με τις απόψεις αυτές η κατάργηση των κρατικών συνόρων οδηγεί στην μείωση της σημασίας του θεσμού του έθνους-κράτους. Πολλοί χαιρέτησαν το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση συμβάλλει στη μείωση της δύναμης του κράτους ως βασικού θεσμού διακυβέρνησης των λαών. Κατά τον Kenichi Ohmae² τα έθνη-κράτη είναι δεινόσαυροι που πεθαίνουν γιατί αδυνατούν να δημιουργούν σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες και η μοίρα τους καθορίζεται από οικονομικές επιλογές που λαμβάνονται αλλού. Η αρνητική στάση πολλών ιστορικών και κοινωνικών επιστημόνων έναντι του παγκόσμιου

1. *Losing Control, Sovereignty in a Age of Globalization*. New York, Columbia University Press, 1996.

2. *The End of the Nation State*. New York, Harper Collins, 1996.

αυτού θεσμού καλλιεργήθηκε από την έμμονη ιδέα τους -αφού έχει αποδειχθεί ότι οι αιτιάσεις τους στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν ευσταθούν³- ότι το έθνος-κράτος δίνει έμφαση στον εθνικό χαρακτήρα του πολιτισμικού συστήματος και ενισχύει την πολιτισμική διαφοροποίηση των λαών, η οποία συμβάλλει στην πρόκληση παγκόσμιων και τοπικών συγκρούσεων.

Επί δεκαετίες οι κοινωνικοί επιστήμονες θεωρούσαν ότι οι κοινωνικές σχέσεις οργανώνονται μέσα σε κοινωνικο-εδαφικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσονται το κράτος, τα τοπικά πολιτισμικά συστήματα, και οι συλλογικές ταυτότητες. Τις θέσεις αυτές ζήτησαν να ανατρέψουν οι θεωρητικοί της παγκοσμιοποίησης που προέβλεψαν το τέλος του έθνους-κράτους⁴ ή τη σημαντική απώλεια της διοικητικής και εδαφικής κυριαρχίας του⁵.

Ο πολιτισμικός ανθρωπολόγος Arjun Appadurai⁶ στο πλαίσιο της θεωρίας του ότι στο σύγχρονο κόσμο η φαντασία λειτουργεί ως κοινωνική δύναμη που παρέχει νέα μέσα για ταυτότητα και δραστηριότητες οι οποίες δημιουργούν εναλλακτικές προτάσεις στο έθνος-κράτος υποστήριξε ότι οι δύο όροι ευρίσκονται μεταξύ τους σε τροχιά απόκλισης γιατί έκαστος αναπτύσσει διαφορετικές σχέσεις με την εδαφικά οριζόμενη περιοχή και με την κυριαρχία στην περιοχή αυτή. Επομένως, όπως προσθέτει ο Helmut Berking⁷, διασπάται και η συλλογική ταυτότητα που βασιζόταν σ' αυτή την «ιερά ένωση». Η αλυσίδα των μεταβολών κλείνει με τη διαφοροποίηση των σχέσεων κράτους και κοινωνίας αφού το μονοπώλιο του κράτους στους τομείς της δύναμης, των αρμοδιοτήτων και του καθορισμού των ενεργειών αμφισβητείται και διεκδικείται από άτομα και ομάδες.

Η εξάπλωση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης δημιούργησε απροσδόκητα γεγονότα και απρόβλεπτες καταστάσεις. Αναφέρομαι στην αναβίωση του εθνικισμού που θεωρήθηκε ως η κύρια αιτία των συρράξεων και ένοπλων συγκρούσεων σε διάφορα σημεία της γης από το ανατολικό Τιμόρ μέχρι τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, και στην αναζωογόνηση της θρησκείας, ιδίως την ενδυνάμωση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού και του θρησκευτικού εθνικισμού που αποτέλεσαν την έμπνευση για την ανάπτυξη της πολυσυζητημένης αλλά και αμφισβητούμενης ως προς την εγκυρότητά της θεωρίας της «σύγκρουσης των πολιτισμών» από τον Samuel Huntington.

Η ανάπτυξη του εθνικισμού και της θρησκείας σ' όλο τον κόσμο εξέπληξε τους κοινωνικούς και πολιτικούς αναλυτές αφού σύμφωνα με τις κυρίαρχες επιστημονικές θεωρίες η παγκοσμιοποίηση θα οδηγούσε αυτά τα δύο βασικά στοιχεία κατασκευής συλλογικής ταυτότητας σε μαρasmus ή σε εξασθένηση. Κατά την σχολή της εκσυγχρονιστικής

3. John Breuilly, *Nationalism and the State*. Manchester, Manchester University Press, 1993.

4. Arjun Appadurai, *Modernity at Large, Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis, University of Michigan Press, 1996· Manuel Castells, *The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. 1.: *The Rise of the Network Society*, Cambridge, MA, Blackwell Publishers, 1996.

5. Ulf Hannerz, *Transnational Connections, Culture, People, Places*. London, Routledge, 1994.

6. «Sovereignty without Territoriality», στο Patricia Yaeger (εμπμ.), *The Geography of Identity*. Ann Arbor, The University of Michigan Press, σ.40-58.

7. «Ethnicity Is Everywhere: On Globalization and the Transformation of Cultural Identity». *Current Sociology*, vol. 51, No 3/4 2003, σ.255.

προσέγγισης, η οποία θεωρείται και η επικρατέστερη, υπό την επίδραση της παγκοσμιοποίησης συντελούνται στο έθνος-κράτος σημαντικότερες μεταβολές. Συγκεκριμένα καλλιεργείται: I) η κοινωνική διαφοροποίηση, II) ο ατομικισμός, III) η εθνική ολοκλήρωση, IV) ο εκδημοκρατισμός των κοινωνιών, και VI) παρακμάζει η θρησκεία. Επιπλέον, VII) ο εθνικισμός λαμβάνει μια αστική και κοσμική μορφή⁸.

Η αναζωπύρωση του εθνικιστικού φρονήματος και του θρησκευτικού συναισθήματος δημιούργησε ερμηνευτικά προβλήματα σ' αυτή τη σχολή σκέψης τα οποία προσπάθησαν να λύσουν θεωρίες της παγκοσμιοποίησης, μαρξιστικής και μεταμοντέρνας έμπνευσης, που αντιτίθενται στην κυρίαρχη θεωρία του εκσυγχρονισμού. Κατά τις θεωρίες αυτές οι παγκόσμιες οικονομικές δυνάμεις μετασχηματίζουν δομικά τα έθνη-κράτη, τις εθνικές οικονομίες, τα πολιτισμικά συστήματα και τις κοινωνίες σε διεθνικές πολιτικές δομές και σε ένα κοσμικό πολιτισμικό σύστημα. Τα εθνικιστικά και θρησκευτικά φαινόμενα που εκδηλώθηκαν με μορφή συρράξεων και ένοπλων συγκρούσεων σε διάφορα σημεία της γης ερμηνεύονται ως αντίδραση στην αυξανόμενη επίδραση της οικονομίας των παγκόσμιων δυνάμεων ή του αναδυόμενου παγκόσμιου συστήματος⁹. Με βάση τα δεδομένα αυτά οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν ότι ενώ τα αναγεννητικά εθνικιστικά και θρησκευτικά κινήματα φαίνεται ότι είναι ο κανόνας, οι αστικοί και κοσμικοί τύποι εθνικισμού και θρησκείας στις Δυτικές κοινωνίες είναι η εξαίρεση.

Οι επιτόπιες έρευνες που διεξάγονται τα τελευταία χρόνια επιτρέπουν καλύτερη κατανόηση των κοινωνικών μετασχηματισμών και αλλαγών καθώς επίσης των σύγχρονων τοπικών κοινωνιών που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Όπως η Ulrike Schuerkens υποστηρίζει «δεν μπορούμε πλέον να ομιλούμε για ένα παγκοσμιοποιημένο κόσμο με βάση τους όρους «Κέντρο-Περιφέρεια» οι οποίοι υπαινίσσονται ασυμμετρίες στα οικονομικά, την πολιτική και το πολιτισμικό σύστημα. Αντίθετα η παγκοσμιοποίηση σήμερα υποδηλώνει μια μορφή ομοιογένειας και διαφοροποίησης: η παγκοσμιοποίηση συνδέεται με την περιφέρεια»¹⁰.

Στο πλαίσιο αυτής της νέας θεωρητικής προσέγγισης ο Spohn, καταθέτει μια άποψη-συγκερασμό των αντίθετων θεωριών της παγκοσμιοποίησης. Όπως υποστηρίζει στην Ευρώπη υπάρχουν διάφοροι τύποι εκσυγχρονισμού. Στην πραγματικότητα οι εθνικές ταυτότητες στην Ευρώπη συντίθενται από ένα συνδυασμό του θρησκευτικού και του κοσμικού στοιχείου. Δεν έχει αντικατασταθεί το θρησκευτικό από το κοσμικό. Δεν είναι όμως μόνον το θρησκευτικό στοιχείο το οποίο παραμένει βασικό στις σύγχρονες εθνικές ταυτότητες αλλά και παράλληλα προς το πολιτικο-αστικό παραμένει βασικό και ένα αρχέγονο εθνικό στοιχείο. Με αυτή την έννοια υποστηρίζει ότι αντί να υποθέτουμε ότι με την κατασκευή των νέων εθνών-κρατών η εθνική βάση της ταυτότητάς τους αντικαθίσταται από πολιτικά και αστικά στοιχεία πρέπει να δεχτούμε ότι η εθνικότητα, μολονότι υφίσταται μεταβολές, παραμένει βασικό στοιχείο της σύγχρονης εθνικής ταυτότητας.

8. Willfried Spohn, «Multiple Modernity, Nationalism and Religion: A Global Perspective». *Current Sociology*, vol. 51, No 3/4 2003, σ.265.

9. Spohn, *όπ. αν.*, σ.281.

10. «Social Transformations between Global Forces and Local Life-Worlds: Introduction». *Current Sociology*, vol. 51, No 3/4 2003, σ.207.

Κατά τον Spohn η διάκριση σε δύο ιδανικούς τύπους εθνικισμού, στον πολιτικο-αστικό της Δύσης και στον εθνο-πολιτισμικό της Ανατολής είναι προβληματική. Αντίθετα υπάρχουν εθνικές ταυτότητες και εθνικισμοί που ποικίλλουν στους συνδυασμούς εθνο-αρχέγονων και πολιτικο-αστικών στοιχείων. Με βάση το δεδομένο των πολλαπλών εκσυγχρονιστικών τύπων στην Ευρώπη ο Spohn προσπαθεί να αναλύσει την εκσυγχρονιστική δυναμική των μη ευρωπαϊκών κοινωνιών. Όπως ισχυρίζεται, η παγκόσμια εξέγερση εθνικιστικού και θρησκευτικο-εθνικιστικού τύπου σε χώρες εκτός της Ευρώπης οφείλεται στην αναζήτηση εθνικής ομοιογένειας και εκδημοκρατισμού εναντίον της επιβολής από την ελίτ ενός κοσμικού, δυτικο-φιλελεύθερου ή ανατολικο-σοσιαλιστικού, προτύπου έθνους-κράτους σε κοινωνίες κυρίως πολυεθνικές και πολυθρησκευτικές, και εν μέρει πλουραλιστικές και κοσμικές¹¹.

Συμπερασματικά, η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε σύγχυση στον κόσμο των κοινωνικών επιστημόνων και των πολιτικών αναλυτών κυρίως όσων βασίστηκαν στις θέσεις «των Μεγάλων Θεωριών» της παγκοσμιοποίησης γιατί οι προσδοκίες τους αναμείχθηκαν με τις ιδεολογίες τους και έτσι δεν κατόρθωσαν να συλλάβουν τη δυναμική των γεγονότων και τα βαθύτερα αίτια των αντιδράσεων και των συγκρούσεων των διαφόρων κοινωνικών και εθνικών ομάδων που είχαν ως αφετηρία κυρίως την πολιτικοποίηση της ταυτότητάς τους, της εθνικής και της πολιτισμικής, αν και οι δύο αυτοί τύποι ταυτότητας πολλές φορές δεν διαφοροποιούνται. Οι εσφαλμένοι συλλογισμοί οδήγησαν τους επιστήμονες-αναλυτές και ερμηνευτές των φαινομένων αυτών πολλές φορές σε αντιφάσεις και παραλογισμούς.

Τελικά οι αρχικές επιθυμίες ή προβλέψεις των κοινωνικών επιστημόνων και πολιτικών αναλυτών ότι η παγκοσμιοποίηση θα οδηγούσε σε ομοιογένεια των διαφόρων κοινωνιών δεν επαληθεύθηκαν. Τα ΜΜΕ αντί, όπως είχε υποστηριχτεί, να επηρεάσουν τις τοπικές παραδόσεις με τη μεταφορά, μέσω κυρίως των εικόνων, των πολιτισμικών προϊόντων του δυτικού πολιτισμού και των προτύπων της παγκοσμιοποίησης, κατέληξαν στο να ενισχύσουν την πολιτισμική ιδιαιτερότητα. Η παγκοσμιοποίηση αποδείχθηκε ότι οδηγεί στην ετερογένεια, τη διαφοροποίηση, την κατάτμηση, και στην κατασκευή νέων ταυτοτήτων. Ούτε η άποψη ότι η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε ένα παγκόσμιο πολιτισμικό σύστημα και σε κοινές συνήθειες εργασίας σ' όλο τον κόσμο επιβεβαιώνεται αν λάβουμε υπόψη τις αντιδράσεις διαφόρων λαών και κοινωνικών ομάδων.

Όπως ο Bassam Tibi¹² διατείνεται στην πραγματικότητα δεν υπάρχει παγκοσμιοποίηση όταν αναφερόμεθα στο πολιτισμικό σύστημα και γενικά στον πολιτισμό ως παραγωγό εννοιών και όχι τρόπων κατανάλωσης. Σε εποχή κρίσης εννοιών και δομών, οι εντάσεις και οι συγκρούσεις είναι πηγή κατάτμησης και όχι ομοιογένειας.

Η αναγέννηση των εθνοτικών και εθνικιστικών κινημάτων παρουσιάζεται ως η επιβεβαίωση των επιμέρους συλλογικών ταυτοτήτων. Η έννοια της συλλογικής ταυτότητας υποδηλώνει τον τρόπο που μια ομάδα γίνεται γνωστή στις άλλες ή επιθυμεί να αναγνω-

11. Spohn, όπ. αν., σ.281.

12. *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, (Studies in Religion and Society 9). California, The University of California Press, 1997.

ρίζεται από τις άλλες. Εφόσον η παγκοσμιοποίηση ενισχύει τις τοπικές εθνικές ταυτότητες συμβάλλει και στην ανανέωση του έθνους-κράτους. Στην ένταση μεταξύ παγκόσμιου και τοπικού το έθνος-κράτος παρουσιάζεται ως η πολιτική μονάδα που συγκεντρώνει την πολιτική αφοσίωση και εκφράζει την εθνική και πολιτισμική ταυτότητα.

Το πολιτισμικό σύστημα είναι ένας ζωντανός οργανισμός που έχει ειδικές εθνικές ρίζες και επομένως εκτιμάται ως μοναδικότητα. Η ιδιαιτερότητα των στοιχείων αυτών οδήγησε πολλούς επιστήμονες στο συμπέρασμα ότι αιτία της πολιτικής βιαιότητας ό-πως παρουσιάζεται με τη μορφή των σύγχρονων συγκρούσεων και εντάσεων σε διάφο-ρα μέρη του κόσμου είναι οι εθνο-πολιτισμικές διαφορές. Οι θρησκευτικές εντάσσονται στις πολιτισμικές. Στην περίπτωση αυτή, κατά τους αναλυτές η αναζήτηση της ταυτό-τητας οδηγεί στην πολιτικοποίηση του πολιτισμικού συστήματος που θεωρήθηκε ότι υ-πό προϋποθέσεις μπορεί να απειλήσει την παγκόσμια ειρήνη. Γι' αυτό πολλοί επιστή-μονες ερμηνεύουν την τρέχουσα παγκόσμια κατάσταση των συγκρούσεων και εντάσε-ων ως σύμπτωμα της «σύγκρουσης πολιτισμών» υιοθετώντας τις απόψεις του Samuel Huntington.

Το πολιτισμικό σύστημα ως το μέσον που μια ομάδα χρησιμοποιεί για να κατασκευά-ζει έννοιες, και για να αντιλαμβάνεται και κατανοεί τον περιβάλλοντα κόσμο δημιουργεί πολιτισμικές διαφορές μεταξύ κοινωνιών ή επιμέρους κοινωνικών ομάδων. Οι πολιτισμι-κές όμως διαφορές δεν είναι η γενεσιουργός αιτία εντάσεων και συγκρούσεων μεταξύ λα-ών. Η πολιτική όμως εκμετάλλευση των πολιτισμικών διαφοροποιήσεων απότοκη άλλων τύπων συγκρούσεων, κυρίως οικονομικών, οδηγεί στην πολιτικοποίηση των πολιτισμι-κών ιδιαιτεροτήτων η οποία μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στη διεθνή ειρήνη αλ-λά και στην εσωτερική μιας χώρας.

Σήμερα σ' όλους τους χώρους που παράγεται η ενημέρωση και ο επηρεασμός της κοι-νής γνώμης συζητείται αλλά και παρουσιάζεται ως δεδομένο «η σύγκρουση των πολιτι-σμών», μολονότι η θεωρία αυτή σε καθαρά επιστημονικό επίπεδο ως υπόθεση εργασίας έχει απορριφθεί. Εξυπηρετεί όμως εκείνους που επενδύουν πολιτικά σε εθνικό και διε-θνές επίπεδο σ' αυτή την κατασκευασθείσα κοσμοθεωρία γιατί με το να την προβάλλουν διευκολύνουν την εξέγερση των μεγάλων μαζών το ενδιαφέρον των οποίων αποσπούν α-πό τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Ο πασίγνωστος Νορβηγός κοινωνικός επιστή-μονας Fredrik Barth βασιζόμενος στην κατάσταση, που είχε διαμορφωθεί στα Βαλκάνια και στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη στα μέσα της περασμένης δεκαετίας, σε ομι-λία του, με τίτλο «Ethnicity and the Concept of Culture» την οποία έδωσε σε πλαίσιο Συ-νεδρίου το οποίο έλαβε χώρα στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ το 1995, απέδωσε την ευθύνη των εθνικών και εθνοτικών συγκρούσεων στους πολιτικούς οι οποίοι χρησιμοποιούν την πολιτική των πολιτισμικών διαφορών για να προωθήσουν τις φιλοδοξίες τους για ηγεσία. Όπως συγκεκριμενοποίησε οι πολιτικοί ταγοί κινητοποιούν τους οπαδούς τους συνδέο-ντας τις αδικίες και τα παράπονά τους με τις πολιτισμικές διαφορές από άλλες εθνικές ο-μάδες και λαούς υποσχόμενοι ικανοποίηση.

Στις σύγχρονες κοινωνίες σ' όλο τον κόσμο τα πολιτισμικά συστήματα διακρίνονται για τη μεγάλη ποικιλία των τομέων γνώσης, ιδεών και πίστσεων. Σ' όλα αυτά τα συστήμα-τα υπάρχει το στοιχείο του φονταμενταλισμού σε έκταση που ποικίλλει. Δεν ταυτίζεται ό-

μως και δεν εκφράζει το σύνολο του πολιτισμικού συστήματος. Η πολιτικοποίηση των πολιτισμικών διαφορών εδράζεται κυρίως στον φονταμενταλισμό ο οποίος δεν περιορίζεται στον πολιτισμό της Δύσης, που παρήγαγε τον όρο ούτε είναι βασικό χαρακτηριστικό αυτής ή αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο πολιτισμών όπως το Ισλάμ.

Ο όρος φονταμενταλισμός, ο οποίος χρησιμοποιείτο σε περιορισμένη κλίμακα στην Αμερική κυρίως στους προτεσταντικούς θρησκευτικούς κύκλους άρχισε να γίνεται ευρύτερα γνωστός μετά την Ιρανική επανάσταση στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ο φονταμενταλισμός δημιουργεί ένα κλειστό σύστημα σκέψης που προσανατολίζει τα άτομα στο να αντιλαμβάνονται και κατανοούν τον περιβάλλοντα κόσμο χωρίς ανοίγματα και εναλλακτικές ερμηνείες. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργείται στα μέλη της κοινότητας των φονταμενταλιστών ένα σύστημα πίστης που θεωρεί ότι ο κόσμος της πραγματικότητας τον οποίο «βλέπουν» και εννοούν είναι ο μοναδικός. Επομένως δεν αποδέχονται τις πολιτισμικές διαφορές επειδή παρουσιάζουν άλλους κόσμους πραγματικότητας κατά την γνώμη τους μη αληθινούς. Πολλές φορές επιδιώκουν ακόμη και με μέσα και τρόπους εξαναγκασμού να υποχρεώσουν τους άλλους να δουν «την απόλυτη αλήθεια». Υπ' αυτήν την έννοια, όπως αποδεικνύει ο Thomas Meyer¹³ επειδή οι εντάσεις και οι ανησυχίες των φονταμενταλιστών προέρχονται από κοινό φόβο μπορεί να έχουν περισσότερα κοινά μεταξύ τους στοιχεία παρά με τις κύριες ιδεολογίες των πολιτισμικών συστημάτων στα οποία ανήκουν.

Η περίπτωση των George Bush και Osama Bin Lanten έχει θεωρηθεί ως η πιο χαρακτηριστική λόγω της επικαιρότητάς της. Ο καθένας από τη σκοπιά του βασιίζει τα επιχειρήματά του στην υπεράσπιση ηθικών αξιών. Γι' αυτό και οι δύο δεν δέχονται ενδιάμεσες ή ουδέτερες θέσεις, υποστηρίζουν, δηλαδή, το «μεθ' ημών ή καθ' ημών». Οι ίδιοι οι φονταμενταλιστές επιδιώκουν να παρουσιάζονται ως οι κύριοι εκφραστές του ευρύτερου πολιτισμικού συστήματος του οποίου αποτελούν μέρος. Αλλά και οι πολιτικοί αναλυτές οι οποίοι ταυτίζουν τον φονταμενταλισμό με το πολιτισμικό σύστημα, αν δεν εξυπηρετούν πολιτικούς σκοπούς, διαπράττουν σφάλματα λογικής και συντελούν εφόσον οι απόψεις τους εξασφαλίζουν ευρύτερη δημοσιότητα στην αποδοχή των θέσεων των φονταμενταλισμών από μεγαλύτερες μάζες. Το ίδιο σφάλμα έκανε και ο Huntington ο οποίος αντιμετωπίζει τους διάφορους πολιτισμούς ως αν όλοι να συνίστανται από φονταμενταλιστικά στοιχεία μόνο. Με αυτό τον τρόπο όσοι προωθούν αυτές τις ιδέες επιτυγχάνουν την αναγνώριση των θέσεών τους αδιαφορώντας για το γεγονός ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν επιβεβαιώνονται αφού η εθνο-θρησκευτική βάση του πολιτισμικού συστήματος δεν είναι το κύριο αίτιο πρόκλησης εντάσεων και συγκρούσεων. Τα θέματα πολέμου και ειρήνης υπάρχουν σ' όλες σχεδόν τις θρησκείες και σ' όλα τα πολιτισμικά συστήματα. Η πολιτικοποίηση όμως των διαφορών ανάμεσα στα πολιτισμικά συστήματα οδηγεί σ' ένα είδος φονταμενταλισμού.

13. *Identity Politics: The Politicization of Cultural Differences*. New York, Palgrave MacMillan, 2002.